Słowo wstępne

Literatura włoskiego obszaru językowego w dotychczasowej historii kinematografii była i jest nadal podstawą znaczących ekranizacji. Potwierdzeniem tej tezy niech będzie niniejszy tom. Zamieszczamy w nim dziesięć rozpraw autorskich, dla których kanwą rozważań jest adaptacja określonego dzieła włoskiego pisarstwa. Autorki reprezentujące polskie ośrodki kulturoznawcze i italianistyczne zaproponowały podejście interdyscyplinarne, odsłaniające zwykle kontekst, w jakim dzieło literackie trafiło na duży ekran. Argumentacje zawarte w książce odnoszą się także do wartości lub niedostatków adaptacji – choć z założenia nie są to próby zestawień porównawczych, które by miały dać subiektywną i powierzchowną odpowiedź na pytanie, czy adaptacja była „udana” i czy oddała literacki pierwowzór. Ekranizacja na podstawie literackiego materiału jest przecież i chce być dziełem samym w sobie, jakkolwiek bywa, że spełnia pierwotnie postawione lub wtórnie wydobyte cele: intelektualne, społeczne, artystyczne, edukacyjne, ideologiczne czy też po prostu „obrazujące” w dosłownym tego słowa znaczeniu, odsłaniające w różnym wymiarze treść literackiej podstawy.

W odniesieniu do zebranych tu artykułów nie można mówić o przekroju reprezentatywnym literatury włoskiej – jeśli za jego kryterium obralibyśmy występowanie nurtów artystycznych czy idiomów pisarskich. Wyłaniający się z kolejnych tekstów wywód naprowadza jednak na pewien rodzaj „narracji”, której tłem jest najnowsza historia Włoch oraz ogólnie *italianità* (włoskość) jako cecha łącząca zarówno opisywane ekranizacje, jak i dzieła literackie wykorzystane do ich powstania.

Książkę otwiera tekst Diany Dąbrowskiej poświęcony adaptacji jednego z najważniejszych dzieł literatury włoskiej, *Narzeczonym*

Alessandra Manzoni (1841) w adaptacji Maria Cameriniego (1941). Ekranizacja, tak jak sama powieść, wpisała się w kanon szeroko rozumianej sztuki włoskiej, której celem *implicite* jest także wyrażanie narodowej tożsamości. W 2012 roku takie stwierdzenie ma tym wyraźniejsze uzasadnienie, że w ubiegłym roku upłynęło dokładnie sto pięćdziesiąt lat od historycznego aktu zjednoczenia Włoch, które było m.in. punktem wyjścia do administracyjnego uznania języka, jakim Manzoni napisał swoją książkę, za oficjalny „standardowy język włoski” (do dziś konkurujący z licznymi i bardzo żywotnymi językami lokalnymi: dialektami i gwarami). Tekst autorstwa Zuzanny Krasnopolskiej przedstawia, jakże powiązany z poprzednim, wątek narodowościowy wyłaniający się z adaptacji Roberta Faenzy i Francesca Bruniego (2007) *Wicekrólów* Federica De Roberto (1894). Kolejna rozprawa napisana przez Aleksandrę Brzyszczyk również osadza się w kreowanym spontanicznie wątku historycznym – dotyczy luźnej adaptacji noweli Luigiiego Pirandella *Podróż* (1922) w filmowej odsłonie Vittoria De Siki o tym samym tytule (1974). Proza Pirandella jest ponadto tłem dla rozważań Moniki Goździkowskiej, która analizuje ekranizację *Niani* w autorskiej interpretacji Marca Bellocchia (1999). W tonie tematów inspirowanych najnowszą historią narodu włoskiego, a w szczególności destrukcyjnym kulturowo i społecznie okresem faszystowskim, pozostaje tekst Joanny Ozimskiej przedstawiający adaptację *Ulicy ubogich kochanków* Vasco Pratoliniego (1947) w reżyserii Luchina Viscontiego (1954). Społecznych zawirowań interkulturowych z okresu Włoch przedwojennych dotyczy artykuł Katarzyny Skórskiej analizujący jeden z najwyżej nagradzanych w kinematografii włoskiej filmów Vittoria De Siki (1970), nakręcony na podstawie książki Giorgia Bassaniego *Ogród rodziny Finzi-Continich* (1962). W świat Włoch powojennych wkraczamy wraz z tekstem Moniki Surmy-Gawłowskiej, poświęconym filmowi Jeana-Luca Godarda (1963) na podstawie *Pogardy* Alberta Moravii (1954). Objasnieniem wyłaniającego się gatunku *giallo* w sztuce filmowej jest wypowiedź Anny Miller-Klejsy rozwijająca wywód interpretacyjny

podjęty w adaptacji noweli *Kontekst* Leonarda Sciascii (1971), przeniesionej na ekran w filmie *Szacowni nieboszczycy* (1976) Francesca Rosiego. Przekonującą próbą prezentacji połączonych funkcji pisarza i reżysera jest tekst Hanny Serkowskiej na temat książki (1981) i filmu Andrei De Carlo *Śmietankowy pociąg* (1986). Cykl dziesięciu analiz literacko-adaptacyjnych tomu zamykają rozważania Kariny Burchardt eksponujące problem genderowej emancypacji kobiet włoskiego Południa w filmie *Marianna Ucrìa* Roberta Faenzy (1997) na podstawie powieści *Długie życie Marianny Ucrìa* autorstwa współczesnej pisarki Dacii Maraini (1990).

Książka *Od Manzoni do Maraini. Ekranizacje literatury włoskiej* powinna zainteresować filmoznawców, italianistów oraz wszystkich sympatyków kultury włoskiej. Tom inicjuje zarazem serię italianistyczną, w której w najbliższych latach publikowane będą zarówno wyniki badań prowadzonych przez członków łódzkiego ośrodka, jak również opracowania zbiorowe powstałe przy współpracy innych uczelni polskich i włoskich.

Książka została przygotowana dzięki zaangażowaniu Auterek, którym jesteśmy wdzięczni za włączenie się do projektu, życząc sobie tak samo udanej współpracy w innych podejmowanych pracach redakcyjnych. Podziękowania kierujemy także pod adresem prof. zw. dr. hab. Piotra Stalmaszczyka, Dziekana Wydziału Filologicznego UŁ, który zechciał wesprzeć niniejszy projekt.

Artur Gałkowski
Anna Miller-Klejsa
Łódź, marzec 2012